СТАНОВИЩЕ

от д-р Ивона Велчева Карачорова, доц. – Институт за български език – БАН

на материалите, представени за участие в конкурс

за заемане на академичната длъжност **‘професор’**

на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“

по област на висше образование .2. Хуманитарни науки

професионално направление 2.1. Филология (Български език – История на българския език).

В конкурса за ‘професор’, обявен в Държавен вестник, бр. 33 от 17.04. 2018 г. и в интернет-страница на Пловдивски университет "Паисий Хилендарски" за нуждите на катедра „Общо езикознание и история на българския език“ към факултет Филологически, като кандидат участва доц. д.ф.н. Христина Милева Тончева-Тодорова, от същата катедра.

Със заповед № РЗЗ -2667 от 15.06.2018 г. на Ректора на Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури на конкурс за заемане на академичната длъжност „професор“ в ПУ по област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология (Български език – История на българския език) , обявен за нуждите на катедра „Общо езикознание и история на българския език“ към Филологически факултет.

За участие в обявения конкурс е подал документи един кандидат: доц. д.ф.н. Христина Милева Тончева-Тодорова от ПУ „Паисий Хилендарски“.

Представеният от доц. Хр. Тончева комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, и включва следните документи:

1. молба по образец до ректора за допускане до участие в конкурса;
2. автобиография по европейски формат;
3. диплома за образователно-квалификационна степен ‘магистър’ - оригинал с приложение или нотариално заверено копие;
4. диплома за образователна и научна степен ‘доктор’ - оригинал или нотариално заверено копие;

5. диплома (свидетелство) за академична длъжност ‘доцент’ - оригинал или нотариално заверено копие, или заповед на ректор (директор) на висше училище или научна организация за утвърждаване на избор за заемане на академичната длъжност ‘доцент’;
6. диплома за научна степен ‘доктор на науките’ - оригинал или нотариално заверено копие;
7. списък на научните трудове;
8. справка за спазване на специфичните изисквания на съответния факултет, съгласно чл.76.(4) от ПРАСПУ;
9. декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
10. анотации на материалите по чл.76. от ПРАСПУ включително самооценка на приносите;
11. преписи от протоколи от КС, ФС, АС във връзка с конкурса;
12. Държавен вестник с обявата на конкурса (копие);
13. документ (удостоверение) за трудов стаж;
14. документи за учебна работа;
15. документи за научноизследователска дейност;
16. комплект документи на хартиен носител от т.1 до т. 15 – 4 броя.
17. комплект документи от т. 1, 2, 7, 8, 10 < евентуално посочване на други документи от т. 4, 5, 6, 14, 15, 16 > на електронен носител – 8 бр

Кандидатката е приложила общо 42 научни труда – 3 книги, 1 учебно пособие и списък на 38 научноизследователски разработки. Разпределението на научните трудове по съответни рубрики, в страната и в чужбина, както следва: 5 в научни списания в страната, 8 статии в чужбина, 25 статии в сборници и книги от конференции и симпозиуми в България.

Доц. д.ф.н. Хр. Тончева е завършила през 1991 г. специалността Българска филология в ПУ „Паисий Хилендарски“. Има 26 години стаж в същия университет – последователно хоноруван асистент (1994-1995), асистент (1995-1998), старши асистент (1998-2000), главен асистент (2000-2005), доцент (2005-досега). Ръководител е на Катедрата от 2015 г.

В конкурса кандидатката участва с научната си продукция след последната си хабилитация (2008 г.). В нея е включен монографичният труд „Требникът на Вениамин Хилендарец“ от 1838 -1839 г.“, издаден през 2014 г., който е наборно издание с изследване на ръкопис №151 (756) от Пловдивската Народна библиотека. Маргинални бележки свидетелстват, че кодексът е писан в Хилендарския манастир на Атон. Съдържа интересни и редки молитви, които досега не са били обект на по-цялостно проучване. В ръкописа е засвидетелствана късноатонска литургична практика, започнала от началото на XVIII в., напълно различна от атонската

редакция на евхологичните книги, която се характеризира с архаизация и стремеж към следване на старинните образци, означена от Хр. Тончева като късна редакция на Евхология. Четиринадесет от молитвите и последованията в Требника на Вениамин Хилендарец са наследници на глаголическите. Отделя се и група молитви и чинове, които са дописани от други ръце и определени молитвени текстове, които са наследени от предхождаща молитвена традиция или са наново преведени. Отделни проблеми, свързани с този ръкопис, Тончева разработва в три публикации.

Кандидатката участва в конкурса за професор и с интересен диалектоложки труд – „Диалектът на село Припек, Джебелско“, в съавторство с Иван Илиев (Пловдив, 2016). Авторите откриват в говора нови черти (като наличие на гласна ы) и анализират връзките му със съседните говори. Така те определят мястото му сред родопските диалекти, класификацията на които променят съществено, като присъединяват към тях и хасковския диалект, който е много близък до павликянския и в лексикално отношение стои много по-близко до родопските говори. При доказването на тези свои твърдения авторите използват както лингвистични, така и екстралингвистични аргументи. Изследването е построено по класическата за диалектоложко описание на говор структура – подробно се описват фонетичните, морфологичните, синтактичните и лексикалните особености на говора. Изследвани са турските заемки и начините за тяхното фонетично приспособяване към говора. Към частта за лексиката е приложен речник, както и текстове от говора. Като приложение е изработен и списък на топоними от региона. На отделни особености на говора на с. Припек, Джебелско, Хр. Тончева, в съавторство с Ив. Илиев, посвещава осем публикации.

Към трудовете, с които Хр. Тончева участва в обявения конкурс, е и изданието на пространното житие на св. Климент Охридски по Пловдивския (хаджи Василиев) препис от 1875 г., в съавторство с П. Пенев. Този препис е включен в януарски четиминей , без връзка със съдържанието и изискваните текстове за месеца. Сравнението му с известния превод на Партений Заграфски дава основание на авторите на книгата да твърдят, че намесата на хаджи Василий Тотов в него има редакционен характер. Това сравнение в съпоставка с гръцкия оригинал е проведено на всички езикови равнища: правописно - фонетично, морфологично, синтактично, лексикално и по този начин се характеризират двата текста. На отделни проблеми, свързани с Пловдивския препис на Климентовото пространно житие, са посветени три публикации на Тончева.

Като изявен палеославист кандидатката е включена в престижния международен проект EMBARK, който цели представяне на образци на ръкописно-документалното наследство на Балканския регион в дигиталната библиотека Manuscriptorum, с участието на Националните

библиотеки на Чехия и Сърбия, на Института за български език и Пловдивската национлана библиотека, представителството на която се възлага на Хр. Тончева. Тя е ръководител и на друг проект, свързан с проучването на ръкописната сбирка на Пловдивската библиотека , финансиран НПД – Пловдив. Този избор е признание за нейното водещо място в пловдивската палеославистика. По този проект тя ръководи научна група от петима участника при изучаването на определени ръкописи от книгохранилището – български, сръбски, църковнославянски. Интерес представляват статиите, посветени на проучвания от Тончева по този проект ръкопис – Аврамовия сборник от 1674 г., написан от изкусния калиграф йерей Аврам Дмитриевич и носещ неговото име. Тя изследва структурата и състава на текстовете в сборника. Във връзка с характеристиката на ръкописа авторката прави и предположение за атрибуцията на други ръкописи, за които се предполага, че са излезли под перото на прочутия книжовник. Особено интересна е статията и за календара в Аврамовия сборник – календарни таблици по месеци, с маргинални бележки за празниците, народните поверия, гадания, бележки за здравето и и поведението на човека, за полезните храни.

Тончева участва и в XVI Международен славистичен конгрес през настоящата година в Белград с публикуван в „Славянска филология“ доклад на тема „Славянската евхологична традиция в требниците от Зографския манастир“, в който са изнесени непубликувани досега данни за новооткрити славянски преписи на старобългарски текстове, засвидетелствани в Синайския евхологий от X-XI в. в съпоставка с ръкописи от други книгохранилища в България, Сърбия, Русия.

Сред научната общност Хр. Тончева има признанието на един от най-добрите познавачи на славянската евхологична традиция и нейния развой, за което свидетелстват редица публикации. Тя прави съпоставки на текстове от Синайския евхологий от X-XI в., с по-късни преписи, повечето от които новооткрити и непознати за науката, което дава възможност за проследяване на историята на отделните текстове. Представя и въвежда в научно обръщение нови преписи на отделни молитви и евхологични комплекси, които изследва – молитва при бездъждие, чинопоследование за встъпване в монашество, Великата ангелска схима, Чин параклис на Света Богородица. Схимния чин.

Сред приносите на Хр. Тончева е и изучаването на Житието на Алекси, Божи човек. Тя изследва и съпоставя различни преписи на творбата, при което установява наличието на три редакции в историята на текста – „ранна дамаскинова редакция“ от XVII в. засвидетелствана в Тихонравови дамаскин и в Аврамовия сборник„„късна“ редакция в дамаскини и сборници със смесено съдържание от XVIII и XIX в., „Троицка редакция“, по препис от Троицко-Сергиевата лавра от XIV в.

Кандидатката проявява интерес и към диалектната лексика – публикува и анализира неописани диалектни думи. Работи и в областта на новобългарския книжовен език – изследва гръцките лексикални заемки в съчинения на Софроний Врачански, съпоставя на различни езикови равнища Зографската чернова на Паисиевата „История“ с ранните преписи. В съавторство със С. Вълчанова анализира новооткрит епиграфски паметник – Добромировия надпис от манастира „Св. Йоан Продром“ край Кърджали. Анализира и българската средновековна антропонимия по надписите от Добърската църква. Вълнува се и от съвременни проблеми – пише за общочовешки проблеми в творчеството на Й. Радичков, както и за неуместната употреба на стари шрифтове с цел архаизирането на табели и надписи.

Многостранната й дейност включва редакторство и съставителство на книги, библиографии, множество отзиви и рецензии.

Хр. Тончева е дългогодишен университетски преподавател, спечелил признанието и уважението на колегията и на студентите. Плод на нейното отношение към процеса на обучение е написаната от нея „Христоматия по историческа лингвистика (текстове, статии, задачи)“ - пособие за дисциплините Старобългарски език, Историческа граматика на българския език, Българска диалектология, Българска средновековна епиграфика, т.е. почти всички специалности във ФФ и отделни специалности във Философско- историческия факултет (Археология , История). Като съавтор на такова помагало преди много години оценявам високо изработеното от Хр. Тончева помагало, което се характеризира с познаване на впечатляващ обем текстове, широка библиографска осведоменост, сполучлив подбор на статии и текстове, добре обмислена структура. За периода 2005-2018 г. тя покрива пълен часови норматив, отчита и наднормен брой часове. Преподава на 15 специалности, чете 7 авторски курса освен в ПУ, също и във филиалите в Смолян и Кърджали, както и в Бургаския университет „Проф. А. Златаров“. Включва се в създаването на Пловдивски електронен университет (ПеУ) с електронен курс в Moodle, озаглавен „История на българския език“, който обслужва 5 дисциплини (3във ФФ и 2 във ФИФ) - Старобългарски език, Историческа граматика на българския език, Българска диалектология, Църковнославянски език, Българска средновековна епиграфика. От създаването на ПеУ през 2013 г. Хр. Тончева е провела 2 пилотни курса със студенти от III и IV курс, редовно и задочно обучение, в бакалавърски и магистърски профили от 13 специалности. Електронният курс включва е-ресурси от различно естество – теоретични файлове, библиографски източници, снимки на писмени паметници и езикови извори от X до XIX в., линкове и отпратки към други онлайн ресурси и др. Водила е лекционни курсове в Масариковия университет в Бърно, Чехия (2011 г.), в университета „Лоранд Йотвьош“, Будапеща, Унгария (2014 г.), в Загребския университет, Хърватия (2018

г.). От 2015 г. е ръководител на Катедрата по общо езикознание и история на българския език. Член е на Редколегията на Научните трудове на ПУ. Признание за високата й научна компетентност е назначаването й за оценител на научни проекти (направление Хуманитарни науки) към ФНИ, МОН – София, а от окт. 2017 г. е член на ВНЕК към ФНИ, МОН – София.

Документите и материалите, представени от доц. Хр. Тончева отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав на Република България, Правилника за прилагането му, както и на съответния Правилник на ПУ.

В настоящия конкурс за академичната длъжност „професор“ кандидатката участва с впечатляваща по обема и високото си научно равнище публикационна продукция, научна и преподавателска дейност, което прави кандидатурата безспорна и ми дава основания да гласувам положително за нея, както и да препоръчам на Научното жури да изготви доклад-предложение до Факултетния съвет на Филологически факултет за избор на доц. д.ф.н. Христина Тончева-Тодорова на академичната длъжност „професор“ в ПУ „Паисий Хилендарски“ по професионално направление 2.1. Филология. Български език.

15.08. 2018 г. **Изготвил становището:** .....

Доц. д-р Ивона Карачорова